ВІЛЬЯМ ФОЛКНЕР

ЕЛЛІ

Біла дерев'яна огорожа над прямовисним урвищем була немов іграшкова. Тоненька волокнинка, що прилягла до вигину дороги, вона в одну мить промайнула повз машину і вже зникла ззаду, наче туго натягнута стрічка, яку перетяли ножицями.

Потім вони проминули дорожній знак, перший знак — "Мілс-сіті, 6 миль",— і Еллі подумала, вражена необоротністю того, що сталося: "Ми вже майже приїхали. Вже запізно". Вона не відводила погляду від Поля, що сидів поруч: руки його лежали на кермі, а обличчя, видне їй у профіль, було звернене до автостради, яка розмотувалася перед ними. Вона заговорила:

— Ну добре. Що мені зробити, щоб ти одружився зі мною, Полю? — А сама думала: "Коли ми поверталися з лісу, якийсь дядько орав своє поле і бачив, як Поль ніс дорожнього плаща і як ми знову сіли в машину",— думала про це спокійно, з якоюсь байдужістю і від-стороненістю, бо мала в голові важливіший клопіт. "Щось таке страшне, а я про нього зовсім забула",— думалось їй, коли вона дивилася, як щораз швидше миготять дорожні знаки, щораз частіше — до Мілс-сіті було все ближче й ближче. "Таке жахіття, зараз я його пригадаю". І озвалася вголос: — То значить, я вже нічого не можу зробити?

Поль не глянув на неї.

— Ні,— відповів він.— Нічого не можеш.

І враз вона пригадала те, про що забула. її бабка, стара глуха жінка з холодним дошкульним поглядом, чекає у Мілс-сіті. Еллі пригадала її, вражена тихим розпачем: "Як я могла про неї забути? Як я могла? Як?.."

їй було вісімнадцять років. Вона жила за двісті миль звідси, у Джефферсоні, з батьком, матір'ю і бабкою в чималенькому будинку. Широка веранда будинку обросла виноградною лозою, яка зовсім закривала світло. У цьому затінку Еллі висиджувала напівлежачи мало не кожного вечора, щоразу з іншим кавалером — спочатку то були місцеві хлопці й молодики, а далі пішли майже без перебору, навіть дехто з приїжджих, що з ними вона знайомилась чи то на вечірці, чи просто випадково, аби лиш він мав порядний вигляд. Вечорами вона ніколи не радила з ними-в машині, і невдовзі усім начебто стало ясно, чому це так, хоч кожен із них не відразу втрачав надію, а лише по тому, як дзиґарі на будинку окружної управи вибивали одинадцяту. Бо тоді минало хвилин п'ять, і парочка — яка перед тим могла мовчати годину чи и довше — починала гарячково перешіптуватися:

-' — Тепер" уже йди. ' '' ^~ Ні, ще рано. , — Іди. Вже пора.

— Чому?

}— — Тому. Я втомилася. І хочу спати.

— А-а. Так далеко, і без мами. Через це? < — Може.

У темряві вона ставала насторожена й холодна і, не зробивши жодного руху, відгороджувалася від хлопця якимось таємничим сміхом. І він ішов геть, а вона поверталася в темний будинок,, кидала погляд на прямокутник світла вгорі і враз уся змінювалася. Ступаючи майже по-старечому втомлено, вона підіймалася сходами й проходила повз прочинені двері освітленої кімнати, де сиділа її бабка,— випростана, з розгорнутою книжкою в руках, обернувшись обличчям до холу. Проходячи, вона лише деколи заглядала в ту кімнату. І тоді на мить погляди їхні схрещувалися: втомлений і знесилений старої жінки, холодний і зіркий дівчини. Лице й очі Еллі, темні й розширені, палали безсилою ненавистю. Потім вона рушала далі, входила у свою кімнату, прихилялася на хвильку до одвірка й чула, як стара жінка вимикає у

себе світло. Часом вона тихенько й безнадійно схлипувала, шепочучи: "Стара відьма. Стара відьма". Та потроху це минало. Вона роздягалася, дивилась у дзеркало на своє обличчя, на губи, бліді без помади, важкі й пласкуваті (як їй здавалося), втомлені й прив'ялі від поцілунків, і думала: "Боже! Навіщо це я? Що зі мною робиться?" Думала, як наступного ранку їй знову доведеться стати перед очі старої жінки, несучи на губах, наче синці, сліди минулого вечора, і усвідомлюючи безцільність і порожнечу життя, що разило глибше, ніж будь-який гнів чи вимушена покора.

А потім одного дня у домі своєї подруги вона познайомилася з Полем де Монтіньї. Коли він пішов, обидві дівчини залишились самі. Вони подивились одна на одну з-під примружених повік, спокійно, мов два фехтувальники, готові до поєдинку.

— Отже, він тобі сподобався? — запитала подруга.— Дивний у тебе смак, їй-бо.

— Хто сподобався? — перепитала Еллі.— Не знаю, про кого ти говориш.

— О, невже? Тоді ти не помітила, яке у нього волосся. Наче сплетений чепець. А губи! Такі товсті.

Еллі подивилась на подругу:

— Про що це ти?

— Ні про що,— відказала та. Потім глянула в бік холу, дістала сигарету з вирізу своєї сукні й запалила: — Я нічого не знаю. Я тільки чула те, що й інші чули. Що Полів дядько якось убив чоловіка, котрий дорікнув йому, ніби він має домішку негритянської крові.

— Ти брешеш! — попалася на гачок Еллі. Подруга випустила пасемко диму.

— Що ж, спитай про його родину у своєї баби. Адже вона теж мешкала в Луїзіані.

— А як же ти? — озвалась Еллі.— Ти ж запросила його до себе додому.

— Так, але я не ховалася з ним у стінній шафі, щоб там цілуватись.

— Справді? А може, ти просто не змогла цього зробити.

— Не змогла, бо твоя персона стала мені на заваді.

Цього вечора Еллі й Поль сиділи на зарослій виноградом темній веранді. Але об одинадцятій годині вона занепокоїлася і стала впиратись:

— Ні! Ні! Я тебе прошу. Я прошу.

— Та чого ти боїшся?

— Атож, боюся. Іди вже, я тебе прошу. Іди.

— Тоді завтра?

— Ні. Не завтра й ніколи.

— Добре. Значить, завтра.

Цим разом вона вже не заглянула до кімнати бабки, коли проходила коридором. І у своїй кімнаті не прихилилася до одвірка, щоб

виплакатись. А тільки стала проти дверей, трохи збуджена, і захекано повторювала вголос:

— Негр. Негр. Цікаво, що б вона сказала, якби дізналася?

Другого дня пополудні Поль прийшов прямо на веранду. Еллі сиділа в гойдалці, її бабка — у кріслі поруч. Дівчина підвелася й зустріла Поля на східцях.

— Навіщо ти сюди прийшов? — запитала вона.— Навіщо?

Потім Еллі обернулася і немов побачила саму себе збоку; ось вона підводить Поля до старої жінки, що сидить випростана й невблаганно сувора в тому самому потаємному місці, де не раз перед Еллі являлися незліченні й безіменні привиддя, які наче в один голос нашіптували їй щось звабливе... Еллі нахилилась і гукнула:

— Бабусю, це містер де Монтіньї.

— Хто такий?

— Містер де Монтіньї! З Луїзіани! — прокричала Еллі і враз побачила, як бабка в кріслі шарпнулася назад, мов змія перед стрибком на свою жертву.

Це діялося пополудні. А ввечері Еллі вперше за весь час відступилася від веранди. Вони з-Полем примостилися серед чагарника на моріжку. У темряві суцільних заростів надходила хвилина згуби для Еллі, її кров кричала від розпуки й збудження і мстивої втіхи, говорила ледве чи не вголос, коли дівчина вже ось-ось мала піддатись: "Хай би вона побачила! Хай би вона побачила!" — як раптом (а доти не чути було ні звуку) пролунав якийсь вигук над нею, і Еллі, несамовито кинувшись, відчула, що біля них., над ними стоїть бабка. Коли вона тут з'явилася, чи довго так стояла — вони не знали. Стара мовчки застигла

на місці, поки повільно спадало напруження, і Поль без поспіху відходив собі, а Еллі стояла, почуваючи себе по-дурному: "Застукали мене на гарячому, а я навіть і не встигла нічого такого". Потім вона опинилася у своїй кімнаті, стояла, прихилившись до одвірка, силкуючись заспокоїти віддих, і прислухалась, , як, бабка підіймається сходами, і чекала, чи не піде вона до батькової кімнати. Але хода старої завмерла біля її власних дверей. Еллі підійшла,до ліжка й не роздягаючись лягла. Вона все ще була задихана, кров усе ще кричала в жилах. "Отже, це станеться завтра,— думала дівчина.— Вона вранці розкаже батькові". Еллі почала корчитись, як від болю, перевертаючись із боку на бік. "А я ще ніколи цього не робила,— пройняв її несподівано пекучий жаль.— Вона думає, що я таки згрішила, і так і скаже, а я досі ще незаймана. Сама ж довела мене до цього, і в останню мить перешкодила". А потім Еллі відчула, що сонце б'є їй просто в очі і що вона лежить одягнена. "Отже, це буде вранці,—наче крізь млу поду-малесь їй.— Боже! Як я могла, як могла! Не хочу я ніякого чоловіка, нічого не хочу!"

Вона сиділа вже в їдальні, коли батько зійшов униз на сніданок. Він не озвався,— мабуть, ще нічого не знав. "Може, вона сказала мамі",— подумала Еллі. Але трохи згодом і мати вийшла й теж подалася в місто, так нічого й не сказавши. "Отже, ще нічого не було",— подумала Еллі, підіймаючись сходами. Двері до бабчиної кімнати були причинені. Відчинивши їх, Еллі побачила, що стара сидить у ліжку й читає газету. Бабка підвела очі на онуку — холодний, застиглий, невблаганний погляд — а Еллі кричала до неї в порожньому будинку:

— А що мені ще робити в цьому мертвому, безнадійному містечку? Я піду працювати. Я не хочу бити байдики. Знайдіть мені яку-небудь роботу — байдуже, яку й де, аби лиш так далеко, щоб я більш ніколи в житті й не чула слова "Джефферсон"!

її назвали на честь бабки Ейленсією, хоч стара жінка уже мало не п'ятнадцять років не чула ні власного імені, ні імені онуки, ні імені будь-кого іншого, хіба що хтось кричав би до неї так, як оце тепер Еллі •кричала:

— Учора ввечері нічого не сталося! Ти не віриш мені? Це правда. Нічого навіть і не сталося. А то б я принаймні мала щось... щось таке...— Стара жінка дивилася на неї холодним затятим поглядом, непорушним і затятим, який буває у зовсім глухих.

— Добре! — кричала Еллі.— Тоді я вийду заміж! Це тебе задовольнить?

Цього дня пополудні вона зустрілася з Полем у місті.

— То як учорашнє — все гаразд? — запитав він.— Чи, може, вони?..

— Ні. Полю, одружись зі мною.— Еллі й Поль сиділи в кутку аптеки, почасти закриті прилавком, за яким продавалися ліки, але щохвилини хтось міг заглянути сюди. Вона пригорнулася до нього, обличчя її було бліде й напружене, нафарбовані уста скидалися на кривавий шрам.— Одружися зі мною. А ні — то буде запізно, Полю.

— Я не одружуюся з такими,— відповів Поль.— Ну, ну. Візьми себе в руки.

Вона пригорнулася ще ближче, вся — втілена обіцянка. Голос її звучав приглушено й настійливо.

— Вчора ми вже майже зробили. Коли ти одружишся зі мною, я погоджуся.

— Погодишся, ге? До чи після?

— Так. Зараз. Коли тільки схочеш.

— Шкода,— відповів він.

— Навіть якщо я й зараз згодна?

— Яке там зараз! Візьми себе в руки.

— Я от чую тебе. Але вірити не вірю. І боюся ризикнути: а що, як це правда?

Вона почала плакати. Він, дедалі більше дратуючись, кинув їй'

— Перестаньї

— Добре. Вже. Я перестала. Значить, ти не хочеш? Послухай, потім буде запізно!

— Та ні, якого чорта! Я не одружуюся з такими, я тобі казав.

— Добре. Тоді прощавай. Назавжди.

— А я теж не проти. Якщо ти саме цього хочеш. Але якщо ми ще колись побачимось, то ти знаєш, для чого саме. Тільки ніякого одруження. І наступного разу я вже сам подбаю, щоб було без публіки.

— Не буде ніякого наступного разу,— відказала Еллі.

Другого дня він виїхав. А тижнем пізніше мемфіські газети повідомили про її заручини. З нареченим вона була знайома з дитинства. Він працював у банку помічником касира, і про нього казали, що колись він посяде там президентське крісло. Поважний і тверезомислячий молодик, бездоганний вдачею і звичками, він десь так із рік ходив до неї зі своєрідними візитами ввічливості. Щонеділі ввечері він вечеряв у них, а коли, бувало, заїжджав до їхнього містечка мандрівний цирк, то щоразу брав квитки для себе, Еллі та її матері. Приходячи до Еллі в гості, він і після того, як оголосили заручини, ніколи не сидів з нею

смерком у гойдалці. Здається, він і взагалі гадки не мав, що хтось там коли-небудь сидів поночі. Тепер на веранді було порожньо, і дні за днями спливали для неї монотонно, в якомусь притьмареному супокої. Ночами Еллі трохи плакала, але не часто; вряди-годи придивлялася в дзеркалі до своїх уст, і знов плакала, з тихим розпачем і покорою. "Принаймні я хоч маю спокій,— думала вона.— Зможу бодай прожити решту свого життя так спокійно, наче я вже мертва".

А потім раптом одного дня — без попередження, так ніби вона теж змирилася, відмовилась від своїх намірів — бабка поїхала погостювати до сина у Мілс-сіті. Будинок після її від'їзду, здавалося, став ще більший і порожніший, ніж був раніше, немов бабка була чи не єдиною живою душею в ньому. Щодня тепер приходили в дім швачки, готували весільне вбрання, а Еллі все так само супокійно й безцільно, в якійсь бездумній тупій порожнечі снувала порожніми кімнатами, і все навкруги видавалось їй таким знайомим і вмиротвореним, що вже наче й не дуже смутило її. Довгими годинами вистоювала вона біля вікна материної спальні, втупивши погляд у тоненькі вусики ломиноса, що повільно засновували віконну сітку й переповзали на дах веранди в міру того, як наставала розповня літа. Так минуло два місяці; до весілля лишалося ще три тижні. Аж це одного дня мати сказала:

— Твоя бабка хоче в неділю повернутися додому. То, може, ви з Філіпом поїдете у суботу в Мілс-Сіті, переночуєте там у дядька, а в неділю привезете її, гаразд?

За п'ять хвилин після цієї розмови Еллі стала перед дзеркалом і приглянулася до свого обличчя, як приглядаються до людини, що тільки-но уникла смертельної небезпеки. "Боже,— подумала вона,— що я хотіла зробити? Що я хотіла зробити?!"

Квапливо, але так, щоб не викликати підозри, вибравшися з дому, вона менш як за годину зв'язалася телефоном з Полем.

— У суботу вранці? — перепитав він.

— Так. Я скажу матері, що Фі... що він хоче рано виїхати, на світанку. А що це будеш ти і твоя машина, ніхто й не помітить. Я буду готова, і ми зразу й поїдемо.

— Гаразд.— Вона чула гул у дротах, чула відстань; її проймало відчуття збудженості, втечі. — Але ти знаєш, що це означає. Якщо я повернуся. Я казав тобі.

— Я не боюся. Я и досі тобі не вірю, але тепер уже не боюся ризикнути.

І знов їй чувся гул у дротах.

— Я не збираюсь одружуватися з тобою. Еллі.

— Нічого, любий. Я ж тобі кажу, я вже не боюся ризикнути. Отже, на світанку. Я чекатиму.

Вона пішла в банк. За якусь хвилину Філіп звільнився й підійшов до неї. Обличчя її було збуджене й бліде під шаром косметики, погляд огнистий і рішучий.

— Ти повинен виконати одне моє прохання. Мені не легко це просити, але, мабуть, і виконати тобі буде не легко.

— Хоч би що це було, я зроблю. А що саме?

— У неділю повертається бабка. То мати хоче, щоб у суботу ми з тобою поїхали по неї.

— Добре. Я можу звільнитись на суботу.

— Так, але я ж казала тобі, що це буде нелегко... Бачиш, я не хочу, щоб ти їхав.

. — Не хочеш?..— Він подивився в її огнисті очі, на виснажене обличчя.— Ти хочеш сама поїхати? — Вона не відповіла, тільки втупилася в нього поглядом. Раптом вона підступила ближче й звичним рухом, в якому не було ніякої теплоти, прихилилася до. його тіла. Тоді взяла його руку й поклала собі на плече.— А-а, розумію,— промовив він. — Ти хочеш поїхати з кимось іншим.

— Так. Зараз я не можу пояснити. Пізніш я все розповім. Але мати ніколи не зрозуміє. Вона не пустить мене, якщо знатиме, що це не ти.

— Розумію...— Рука його лежала, мов нежива, Еллі підтримувала її.— Ти хочеш поїхати з іншим хлопцем.

Вона засміялася, коротко й тихо.

— Не будь дуріником. Звичайно, у компанії буває й інший хлопець. Ти цих людей не знаєш, і я теж з ними більше не побачуся до весілля. Але мама цього б не зрозуміла. Отож я тебе й прошу. Зробиш це?

— Так. Тут-нічого такого нема. Якби ми не могли довіряти одне одному, навішо тоді й одружуватись?

— Це правда. Ми повинні довіряти.— Вона відпустила його руку й подивилася на нього пильно й задумливо, з холодною допитливістю і зневагою.— І ти зробиш так, щоб мати...

— Можеш покластися на мене, ти знаєш.

— Так. Думаю, що можу.— Раптом вона простягла руку.— Прощай.

— Прощай?

Вона ще раз нахилилась до нього й поцілувала:

— Обережно! — похопився він.— Хтось може...

Справді. Ну, то бувай. До того часу, коли я поясню.— Вона відхилилася назад і подивилась на нього задумливим поглядом, заглиблена вже у щось інше.— Гадаю, більш ніколи я не завдаватиму тобі таких клопотів. І може, це піде тобі на користь. До побачення.

Це було в четвер пополудні. У суботу вранці, на світанку, коли Поль зупинив машину перед темним будинком, вона в одну мить була вже надворі й бігла через моріжок. Ще не встиг він нахилитись і відчинити дверцята, як вона вскочила в машину і вже сиділа, пориваючись усім тілом вперед, збуджена й нетерпляча, як дике звіря, що втікає від переслідувача.

— Швидше! — вигукнула вона?— Швидше! Швидше їдьмо! Але він не рушав ще якусь хвильку.

— Пам'ятаєш, що я тобі казав про нашу майбутню зустріч? Значить, згода?

— Так, згода. Кажу ж тобі, я вже не боюся ризикнути. Швидше! Швидше їдьмо! ' — * ■■ ■

А потім, через десять годин, коли дорожні знаки Мілс-сіті почали щораз частіше виростати перед машиною і зникати за нею, немов свідчення необоротності того, що сталося,— Еллі озвалась:

— Отже, ти не одружишся зі мною? Ні?

— Я вже скільки разів казав тобі це.

— Казав. Але я не вірила. Не вірила тобі. Я думала, що коли я... після того, як... Але, значить, я вже нічого не можу вдіяти?

— Ні,— відповів він.

— "Ні",— повторила вона. І почала сміятись, дедалі голосніше.

— Еллі! Перестань! — гукнув він.

— Добре,— погодилась вона.— Я просто подумала про бабку. Вона зовсім вискочила у мене з голови.'

Зупинившись на повороті сходів, Еллі чула, як у вітальні внизу Поль розмовляє з її дядьком і тіткою. Вона стояла непорушно, поринувши в задуму, сама — втілена цнота й незайманість, стояла у такій позі, наче на якусь мить опинилася в місці, де можна забути, звідки ти прийшов і куди маєш намір іти далі. Годинник у холі вибив одинадцяту, і вона здригнулася. Потім тихо піднялася сходами й увійшла до кімнати своєї кузини, де мала спати цю ніч. У низькому кріслі біля туалетного столика, заваленого всіляким дівчачим дріб'язком — пляшечки, коробочки пудри, фотографії, кілька бальних програмок, увіткнутих за рамку дзеркала,— сиділа бабка. Еллі зупинилася. Цілу хвилину вони дивились одна , на одну, перше ніж стара жінка заговорила:

— Мало того, що ти обманюєш своїх батьків і друзів, так ще привозиш негра в гості до мого сина!

— Бабусю!— мовила Еллі.

— Примушуєш мене сідати за один стіл із негром! .

— Бабусю! — Еллі кричала тонким шепотом, обличчя її було знеможене й скривлене від болю. Вона прислухалась. Хтось підіймався сходами, чулися голоси — її тітки й Поля.— Цить! — вигукнула Еллі.— Цить!

— Що? Що ти кажеш?

Еллі підбігла до крісла, нахилилась і затулила долонею тонкі, безкровні уста старої жінки, і обидві в нестямі — дівчина зі страху, а бабка з люті — втупились одна в одну на відстані руки, поки кроки й голоси за дверима віддалилися й затихли. Еллі забрала долоню. Вона вихопила з-поза рамки дзеркала одну з бальних програмок, до якої був прив'язаний шовковою шворочкою дрібненький безглуздий олівчик, і написала на звороті: "Він не негр він учився у Вірджінії й Гарварді і всюди".

Бабка прочитала записку й підвела погляд.

— Гарвардський університет я можу зрозуміти, але не Вірджінський. Глянь, яке в нього волосся, які нігті, коли тобі треба доказів. Мені доказів не треба. Я знаю вже чотири покоління з його роду.— Вона повернула програмку Еллі.— Він не повинен ночувати під цим дахом.

Еллі взяла іншу програмку й швидко черкнула:

"Він залишиться на ніч. Він мій гість. Я його запросила. Ти моя бабуся, і ти хочеш, шоб я поставилася до гостя так, як не ставляться й до собаки?"

Бабка прочитала написане й так і сиділа з програмкою в руці.

— Він не повезе мене до Джефферсона. Я й ноги не поставлю в його машину. І ти теж. Ми поїдемо додому поїздом. Ніхто з моїх кревних більше ніколи з ним не поїде.

Еллі схопила ще одну програмку й розлючено черкнула:

"Я поїду. Ти мені не заборониш. Тільки спробуй".

Бабка прочитала й подивилась на Еллі. Погляди їхні схрестилися.

— Тоді я розповім твоєму батькові.

А Еллі вже знову писала. Ледве встигла вона скінчити, як уже підсунула аркушик бабці, і відразу, ще не прийнявши руки, спробувала забрати його назад. Але бабка встигла затиснути краєчок програмки пальцями, і вони знову схрестилися очима, а той аркушик зв'язував їх, наче якась дивовижна пуповина.

— Віддай! — вигукнула Еллі.— Віддай мені!

— Пусти! — стояла на своєму бабка.

— Стривай! — тонким пошептом кричала Еллі, тягнучи аркушик до себе, силкуючись викрутити його з рук старої.— Я помилилась. Я...

Напрочуд вправним рухом бабка затисла програмку в ту саму мить, коли Еллі вже майже вирвала її.

— Ох,— перевела подих стара і прочитала вголос:— "То й скажи йому. Що знаєш". А-а, ти, я бачу, не скінчила. Так що я знаю?

— А що знаєш, те й скажи,— відповіла Еллі. І розлючено зашепотіла: — Скажи, що сьогодні вранці ми пішли з ним у кущі й пробули там дві години. Оце й скажи!

Стара жінка старанно склала програмку і мовчки підвелася.

— Бабусю!— вигукнула Еллі.

— Подай мою тростинку,— сказала бабка.— Онде під стіною.

Коли вона вийшла, Еллі замкнула двері. Після цього спокійно дістала з шафи халат кузини і стала повільно роздягатись, раз по раз позіхаючи на весь рот.

— Боже, яка я стомлена! — сказала вона вголос, укотре позіхнувши. Тоді сіла за туалетний столик і взялася манікюрити нігті. Вряди-годи вона позирала на невеличкий годинник зі слонової кістки, що стояв на столику.

Нарешті годинник під сходами почав вибивати північ. Еллі посиділа ще з хвилинку, схилившись головою до своїх наманікюрених нігтів і прислухаючись до останнього удару годинника Потім подивилась на годинник, що стояв на столику. "Щоб я через тебе вганяла за поїздом!"— промайнула у неї думка. На її обличчі, коли вона дивилася на годинник, проступив той самий пекучий розпач, що й удень. Еллі підійшла до дверей і вийшла в темний хол. Боса, з похнюпленою головою, вона стояла там у темряві й заходилася тихим плачем, по-дитячому вражена своїм безталанням. "Все проти мене,— подумала вона.— Все". Коли вона рушила далі, витягши перед собою руки, ходи її не було чутно. У темряві Еллі так напружувала зір, що мало очі не випадали їй з орбіт. Вона ввійшла до ванної кімнати й причинила за собою двері. Тоді поспіх і гарячкове бажання діяти посіли її знову. Вона підбігла до стіни, за якою була' кімната для гостей, і, приклавши трубкою долоні до уст, прошепотіла: "Полю! Полю!" — стримуючи віддих, поки її гарячковий шепіт завмирав понад холодною штукатуркою. Вона зіщулилась, незграбна в чужому халаті, її невидющі очі метались у темряві в бездонному розпачі. Еллі підскочила до туалету, намацала кран і зробила так, щоб вода скрапувала тихіше. Потім прочинила двері й стала на порозі. Годинник унизу вибив пів на першу. Вона стояла, завмерши на місці, і тільки дрібно тремтіла немов з холоду, коли годинник вибив годину ночі.

Еллі почула відразу, як Поль вийшов з кімнати для гостей. Вона чула, як він ішов через хол, як його рука намацувала вимикач. Коли запалилося світло, Еллі усвідомила, що очі в неї увесь час були заплющені.

— Ти чого тут? — озвався Поль. На ньому була піжама її дядька. — Що ти, в чорта...

— Причини двері,— прошепотіла вона.

— А нехай тобі! От ненормальна. Зовсім здуріла!

— Полю!

Еллі міцно вчепилася в нього, наче боялася, що він утече. Вона причинила за ним двері й навпомацки шукала засувку, коли він схопив її за зап'ясток.

— Випусти мене звідси! — просичав він.

Вона прихилилась до нього, час від часу здригаючись і силкуючись утримати його. Очі її були притьмарені.

— Вона розповість батькові. Завтра розповість батькові, Полю.

У проміжки між її словами чути було, як неквапливо й тихо крапає вода.

— Що розповість? Що вона знає?

— Обійми мене, Полю!

— Ще чого! Пусти! Ходім звідси.

— Розповість. Але ти можеш допомогти. Від тебе залежить, щоб вона не розповіла.

— Як допомогти? Хай йому чорт, ти пустиш мене?

— Вона розповість, але тоді це вже не матиме значення. Пообіцяй, Полю. Скажи, що ти це зробиш.

— Що я з тобою одружуся? Ти це маєш на увазі? Я вчора тобі сказав, що цього не буде. Пусти мене, кажу!

— Добре. Добре вже.— Вона говорила пристрасним шепотом.— Я вже вірю тобі. Спершу я не вірила, але тепер вірю. Якщо так, тобі й не треба одружуватись зі мною. Ти можеш і без цього допомогти мені.— Вона пригорнулася до нього всім тілом, обвила його своїм волоссям, звабливa й спокуслива.— Тобі не треба буде одружуватись зі мною. Але ти зробиш?

— Що зроблю?

— Слухай! Пам'ятаєш той поворот на дорозі, де низенька біла огорожа над глибоким проваллям? Якби машина пробила ту благеньку огорожу...

— Ну, то й що?

— Слухай! Ти повезеш її в машині. Вона нічого не знатиме, не встигне навіть запідозрити. А та благенька огорожа не здержить машини, і всі скажуть, що це нещасливий випадок. Вона стара, їй багато не треба, може, самого струсу вистачить, а ти молодий, і може, навіть і не... Полю! Полю! — Еллі говорила дедалі тихіше й слабше, і ревне бажання та розпач бриніли в її голосі, що поволі слабшав, а він стояв і дивився нз Ц.сполотніле обличчя, на її очі, які манили —запаморочливо звабливою обіцянкою.— Полю!

.— А,ти де будеш весь цей час?,— Вона не ворушилася, обличчя її було як у сновиди.— Ага, ясно. Ти поїдеш додому поїздом. Так?

— Полю!, і—промовила вона протяглим, ледь чутним шепотом.— Полю!

Коли він хотів її вдарити, його долоня мовби з власної волі відмовилася скоритись: вона розкрилася і, здригнувшись, лягла на її обличчя довгим, мало не пестливим рухом. Ухопивши її за карк, він удруге спробував ударити, і знов долоня не виконала його наказу. Тоді він відштовхнув дівчину від себе, і вона важко поточилася на стіну. А* потім хода його завмерла, і чулося тільки, як розмірено й неквапливо капотить вода. Нарешті годинник унизу вибив другу. Еллі насилу підвелася й тугіше закрутила кран.

Але вода, здавалося, капотіла й далі. Вона крапала в тишу, коли Еллі лежала горілиць у ліжку й не спала, і навіть не думала ні про що. Крапала й тоді, як Еллі сиділа за сніданком із застиглим зболеним обличчям, і тоді, як від'їжджали і бабка вмощувалася поміж Полем і нею на, єдиному сидінні машини. Навіть гуркіт мотора не зміг заглушити цього капотіння, аж поки раптом Еллі усвідомила, що це, власне, шумить. "Та це ж дорожні знаки!" — подумала вона, дивлячись, як їх одного за одним поглинає дорога. "Я навіть пам'ятаю ось цей; тепер лише дві милі. Підожду до наступного і тоді... Вже! Зараз!"

— Полю! — озвалась Еллі. Він не озирнувся в її бік.— Одружишся зі мною? ,,

— Ні.

Еллі теж не дивилася на його лице. Вона приглядалася до його рук, які легко й невідривно орудували кермом. А поміж ними сиділа бабка, випростана й застигла у своєму старосвітському чорному капелюшку, втупившись просто перед,себе — наче силует, вирізаний з пергаменту.

— Востаннє питаю тебе. Потім буде вже пізно. Чуєш, буде вже пізно, Полю... Полю!

— Ні, кажу тобі. Ти не кохаєш мене. Я не кохаю тебе. Ми ніколи й не казали, що кохаємо одне одного.

— Добре, нехай і так. А <без кохання ти не одружишся зі мною? Пам'ятай: потім буде пізно!

— Ні. Не одружуся.

— Але чому? Чому, Полю? — Він не відповів. Машина мчала вперед. Еллі глянула на дорожній знак і спокійно подумала: "Вже майже доїхали. Наступний поворот". А вголос сказала, кидаючи слова через глухоту старої жінки поміж ними:— Чому ні, Полю? Якщо це ті балачки про негритянську кров, то я в них не вірю. Мені це байдуже.— "Пора,— подумала вона,— ось уже поворот".

Дорога звернула вбік, почався спуск. Еллі відхилилася на спинку і раптом побачила, що бабка пильно дивиться на неї. Але Еллі вже не пробувала приховувати вираз обличчя або очей, як не пробувала й змінювати голос.

— А що, як я матиму дитину?

— Дитину? Я тут нічим не можу зарадити. Про це ти повинна була раніш подумати. Не забувай, це ж ти покликала мене, я не набивався.

— Ні, Ти не набивався. Я сама просила. Я тебе примусила. Питаю "останнє. Одружишся? Швидко!

— Ні.

— Ну що ж! — Вона сиділа випростана, а дорога на мить немовби застигла перед тим, як шугнути круто вниз обік урвища; замиготіла біла огорожа. Відкидаючи плащ, Еллі побачила все так само втуплені в неї очі бабки. Коли Еллі нахилилася понад коліньми старої жінки, погляди їхні знову схрестилися — знеможена, доведена до розпачу дівчина і стара жінка, що її слух давно вже нічого не вловлював, а зір досі нічого не пропускав — на одну глибоку секунду розпачливого ультиматуму і незворушної відмови.— Тоді згинь! — крикнула вона в лице старій жінці. — Згинь! — Еллі схопила, рукою кермо. Поль спробував відштовхнути її, але вона встромила лікоть поміж спицями керма і налягла на нього всім своїм тілом, простягшись поперек колін старої. Не випустила вона керма й тоді, як Поль зацідив їй кулаком у зуби.— Ой! — вигукнула вона.— Ти вдарив мене! Вдарив! — Коли машина зламала огорожу, Еллі випустила кермо і на якусь хвильку легко прилягла до грудей Поля, наче птах, що присів відпочити; рот її був розкритий, очі округлилися від неймовірного подиву.— Ти вдарив мене! — схлипнула вона. І далі вже падала сама у супокійній тиші, немов навколо була суцільна порожнеча. Обличчя Поля і бабки, машина — все це ніби силою якихось чарів зникло, перестало існувати; вона тільки бачила, як німотно падали уламки білої огорожі, здіймаючи шурхітливу куряву, що зависла на тлі неба наче дитяча надувна куля.

Десь угорі прокотився і завмер звук — гуркіт мотора, протягле сичання гальм на гравію, потім вітер зітхнув поміж дерев, черкнувши виступи скель. Проти одного із стовбурів лежав автомобіль — купа розтовченого й безладного залізяччя,— а серед уламків скла сиділа Еллі,, тупо дивлячись на решткри машини.

— Щось трапилося,— скімлила вона.— Він ударив мене. Тепер вони мертві, а я поранена, і ніхто сюди не прийде.— Схлипуючи раз у раз,, вона ледь чутно застогнала. Тоді, страшенно вражена, піднесла руку. Долоня була червона й мокра. Вона сиділа й тихо схлипувала, отупіло-дивлячись на свою долоню.— У руці повно скалок, а я їх навіть не бачу... — Вона все сиділа й хлипала, втупившись поглядом у долоню, а тепла кров поволі проступала на її спідниці. Вгорі знову продудніли колеса по

гравію; звук завмер удалині. Еллі підвела погляд на дорогу.— Ще одна проїхала,— схлипувала вона.— І ніхто навіть не зупиниться подивитись, чи не поранено мене!

З англійської переклав Ростислав ДОЦЕНКО*